

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno diplomantky: ANASTASIE ČOPOROVA

Název práce: Doktor Bolíto a překlad fiktivních jazyků cílených na dětského čtenáře

Diplomantka si zvolila badatelsky nosné téma, kterého se, bohužel, zhostila s velmi nepřesvědčivým výsledkem.

Předložená diplomová práce v první řadě nese mnoho stop uspěchanosti a nedbalosti, které v souhrnu snižují její celkovou úroveň kamsi do oblasti prvního konceptu. Pominu-li „drobnosti“ typu nesprávný typ uvozovek (s. 14, 39, 41, 57 a hojně dále),¹ používání spojovníku namísto pomlčky (v celé práci), neodsazování iniciál ve jménech mezerou (s. 17, 21, 24, 30 a dále), chaos v uvozovkách (s. 22) a chyby v interpunkci (s. 16, 28 a dále), obsahuje práce chyby ve shodě podmětu s přísudkem („překladaatele, kteří by se... měly“, s. 7; „onyma v překladu by měly zůstat unikátní a autentické“, s. 22; „překladaatelky odvozovali“, s. 86; „pokud se v jazyce zvířat... objevovaly citoslovce nebo mluvící jména“, s. 93), chyby ve tvarech českých i ruských slov („onymů“, s. 22; „Gulliverové cesty“, s. 26; „jejíž autory byli“, s. 43; „která čtenáři evokuje *barbaře*“, s. 48; „обузыя“, s. 55), chyby v délce samohlásek, z nichž některé se vytrvale opakují („s překlady tři českých překladaatelů“, „*Zamlčování překladaatelé*“, s. 8; „analýzu tři překladů“, „z originálu a tři překladů“, „spojnici mezi teorií a překladaatelskou praxí“, s. 9; „měl by být použit“, s. 11; „tři postupů“, s. 12; „mezi nejznámější skladaatelé“, s. 18; „promyšlený a nacvičený jazyk“, „byla doprovázena řečí těla“, s. 28; „znakových systému“, s. 37; „je adaptaci knihy“, „Loftingová pohádka“, s. 42; „tři českých překladaatelů“, s. 46, a dále) a především hojně nečesky znějící obraty a formulace („přeinterpretace textu“, s. 10; „Newmark sem podřazuje“, s. 11; „tak se můžeme obrátit na spis Jany Čeňkové“, s. 15; „Čukovskij se uchýtil jen jedné formy nonsensu, založenou paradoxně právě na racionální složce“, s. 18; „nemají živou mluvčí komunitu“, s. 25; „autorská díla pak Jelínek pojmenovává myšlenými a zamlčenými“, s. 32; „předzvěstí pronásledování byla kritika od Lva Trockého v roce 1922 knihy Čukovského o Alexandru Blokovi“, s. 41; „Pinocchiova dobrodružství“, „vydal knihu *Čaroděj ze smaragdového města*, což je verze Baumovy knihy *Čaroděj ze země Oz*, s. 42; „Novotná se pevně drží originálu a jen málokdy se od něj opouští“, s. 55 a 92; „respondentům on přišel jako hrozně zlý“, s. 87).

Příjmení klíčového translátologa, z něhož diplomantka vychází v metodologické části, je spelováno několika odlišnými způsoby jako „Newmark“, „Newmar“, případně „Newman“ (s. 9), přičemž chyby

¹ Stránkování tištěné verze diplomové práce, ke které odkazují, se liší od verze, jež byla odevzdána elektronicky (přes Studijní informační systém UK).

se vyskytují i v některých dalších příjmeních (několikrát čteme „Čeňková“, s. 15, poté se tatáž badatelka zase jmenuje „Čeňkova“, s. 15 a 16). Badatelku jménem Charlotta Bühlerová diplomantka speluje jako Bühlerova (s. 20), načež ji zcela opomene zmínit v závěrečném soupisu literatury, ačkoliv její klasifikaci věnuje celý odstavec na s. 20. Naprostý zmatek pak diplomantka vnesla do analytické pasáže na s. 55, kde Korejsovo překladatelské řešení Čukovského mluvícího jména *Тянитолкай* cituje jednou jako „Tajnitlač“, hned poté jako „Tahnitlač“ (s. 55), přičemž o pár stránek dříve uvádí (patrně jediné správný) tvar „Táhnitlač“ (s. 51).

Diplomantka se dále dopouští rozporuplného tvrzení na s. 8, kde tvrdí, že fenoménu fiktivních jazyků „nebyla doposud věnována patřičná pozornost“, načež na s. 24–33 sáhodlouze referuje o řadě vědeckých prací, které se danému fenoménu věnují. Jindy není vůbec jasné, co svým konstatováním vlastně míní (srov. její větu „dle Newmarka nejprve budu hodnotit referenční a pragmatickou přesnost z hlediska překladatele, pak z vlastního hlediska“, s. 13). Některé diplomantčiny závěry pak zůstávají krypticky nedořečené: „Pro autora je velice důležité vstoupit do komunikace s dětským čtenářem. To samé je důležité i pro překladatele, který musí myslet i na funkce daného díla, které je určeno dětskému čtenáři.“ (s. 16) – Jaký typ (či typy) komunikace má diplomantka na mysli a na jaké funkce díla musí podle ní překladatel myslet, to se, bohužel, nedozvíme.

Práce se navíc vyznačuje jistou frázovitostí, která je známkou spíše povrchního typu úvah (srov. „Pohádka je nejen zdrojem zábavy, ale i mocným nástrojem výchovy a vzdělávání, který formuje morální citění a otevírá brány do světa imaginace.“ – s. 16). Některé své postřehy diplomantka opakuje neustále dokola (fakt, že pohádka rozvíjí dětskou fantazii a imaginaci, se dozvíme na s. 16 a znovu pak na s. 18; skutečnost, že „fiktivní jazyky... obohacují vyprávění a dodávají hloubku fiktivním světům“, diplomantka konstatuje na s. 24 a v dalších variacích na s. 27, načež přináší celkem zajímavý, ale v zásadě týž postřeh v rámci delšího citátu na s. 32).

Za relativně zajímavou část práce považuji přehledovou pasáž věnovanou fiktivním jazykům v literatuře na s. 25. Zároveň nerozumím, k čemu diplomantce vposledu slouží tolikerá taxonomie fiktivních jazyků. Jak vlastně využila ve vlastní analýze různé druhy klasifikací, které navrhuje Wahlgren, Beznosjuk či badatelská dvojice Butenko a Korbut?

Obdobnou otázku si kladu nad ústřední metodologickou částí, kde diplomantka detailně vyjmenovává a definuje celkem šestnáct překladatelských postupů dle Newmarkovy klasifikace (s. 10–13 a znovu víceméně totéž na s. 35–36), zatímco ve vlastní překladatelské analýze a kritice používá, až na výjimky („výpůjčka“, „modulace“, s. 92), Newmarkovy obecné pojmy „sémantický“ a „komunikativní“ překlad, přičemž druhý z použitých termínů sama rozkolísává (nejprve mluví o „komunikativní metodě“ překladu, načež použije pojem „komunikační překlad“, obojí na s. 34).

Případně diplomantka poměrně často mluví o překladu „dynamickém“, „volnějším“, „přirozenějším“, „plynulějším“, „jednodušším“ a „srozumitelnějším“ (např. s. 92), k čemuž ovšem vůbec nepotřebuje Newmarkovu teoretickou bázi.

Místy zcela postrádám logickou provázanost jednotlivých vět. Typickým příkladem je následující odstavec na s. 44:

„V roce 1980 nakladatelství Albatros vydává další překlad *Doktora Bolíto* Valerie Sobotkové (1904). S nástupem normalizace byla řada nakladatelských a edičních plánů revidována s přihlédnutím k postojům jak překladatelů, tak překládaných autorů na okupaci Československa v roce 1968. Řada překladatelů v sedmdesátých a osmdesátých letech pak mohla překládat pouze pod cizím jménem (pokryvačů). Rozšířená byla samizdatová literatura (Janoušek 2007, s.125-126).“ – s. 44

Komparace originálu Čukovského knihy s jejími českými překlady je relativně v pořádku. Ve srovnání s jinými analýzami uměleckých překladů, do kterých se pouštějí diplomanti Ústavu translatologie FF UK, nicméně daná analýza představuje poněkud snadný úkol, neboť Čukovského fiktivní jazyk (tzv. „zvířetinu“) není třeba nijak složitě dešifrovat, a překlad tohoto jazyka otevírá volné pole pro překladatelovu imaginaci a jazykovou tvořivost. Kritik takového překladatelského tvoření se pak může víceméně pohybovat v kategorii „líbí“ – „nelíbí“, aniž bychom mu jeho stanovisko mohli nějak vyvrátit (srov. „překlad Korejse se mi líbí nejvíce“, s. 82). Tomuto primárně subjektivnímu pohledu, naštěstí, diplomantka dodává jistou relevanci v rámci experimentu s dětskými respondenty (s. 83–90), kterým dokládá svou základní hypotézu, že totiž „určitě každé dítě potěší, když bude zvířetinu alespoň trochu rozumět“ (s. 82). Současně ale musím upozornit, že experiment samotný (tak jak byl realizován) má poměrně nízkou validitu, neboť zahrnuje pouze malé množství respondentů, o jejichž konkrétním jazykovém ani kulturním zázemí se navíc vůbec nic nedozvíme. Poněkud lacině pak působí také některé závěry, k nimž by diplomantka dospěla i bez experimentu: např. „experiment jasně ukázal, že čím více dítě znalo kontext, tím přesnější byly jeho odpovědi vzhledem k originálu“ či (repetitivní konstatování) „experiment ukázal, že znalost kontextu výrazně zvyšuje přesnost překladu ze zvířetiny“ (obojí na s. 93).

Místy diplomantka mohla některá překladatelská řešení fiktivního jazyka Čukovského lépe dešifrovat, kdyby se více pídila po jejich jazykových a kontextových zdrojích.

Ve svých analytických závěrech se například nevyhnula nevěrohodné hypotéze, že „je možné, že se překladatelce [Ludmile Duškové] vybavila *Lakomá Barka* Karla Jaromíra Erbena“, s. 48, když řešila překlad ruského jména *Баба́ра*. Mnohem spíše se překladatelce mohla vybavit *Lakomá Barka* Jana Wericha, jež je součástí autorovy populární knihy *Fimfárum*, poprvé vydané v roce 1960, tj. necelých

devět let před analyzovaným překladem Duškové. Za omyl považuji také diplomantčin předpoklad, že jméno *Kvákalka* bude českým čtenářům připomínat kachnu (s. 52): není žádný důvod se pozastavovat se na tím (jak činí diplomantka na s. 86), že všech pět českých respondentů vyhodnotilo jméno *Kvákalka* (z překladu Duškové) jako označení žáby (s. 85), a nikoli kachny, k níž odkazuje ruský originál – kvákání si rodilý mluvčí češtiny primárně spojuje se zvukem, který vydávají žáby (pouze slovníky, např. SSJČ, dosud fixují i možnost, že kvákají rovněž kachny; kachny spíše káchají, respektive dělají „kač kač“, případně „kách kách“). Podobně naivně vyznívá závěr diplomantčina šetření ohledně jména Čiči (v překladu Novotné) na s. 87: „či či či“ (rusky кис-кис-кис) si český čtenář (i ten dětský) zcela samozřejmě spojí s kočkou, a nikoli s opičkou, o níž se mluví v Čukovského originále. V případě slova *kolobác*, kterým Milan Korejs překládá Čukovského název opičích tance, by zase diplomantka při troše rešeršní práce rychle zjistila, že je odvozeno z notoricky známé dětské říkanky *Kolo, kolo mlýnský*... A konečně si dovoluji upozornit, že jméno *Jenda* se určitě nerýmuje s *Penta*, přestože diplomantka na s. 50 tvrdí, že jde o rýmovou dvojici, ledaže by měla na mysli asonanci.

K diplomantčině analýze překladů mám i další otázky: Na čem se zakládá domněnka, že archaické rozpočítadlo *enyky benyky* dnešní české děti znají, jak vyplývá z tvrzení na s. 59? A proč si diplomantka myslí, že slovo „čaka“ (v překladu Novotné) může český čtenář omylem přečíst jako „čáka“? Bez pomoci slovníku dnes už málokterý rodilý mluvčí češtiny ví, že „čáka“ znamená buď „vysoká tvrdá parádní čepice k uniformě“, nebo „vyhlídka, naděje“, jak nás poučuje např. SSJČ. A konečně: Opravdu v překladu Novotné čteme v závorce za jejím řešením Čukovského zvířecí slova „čáry máry“, jak diplomantka uvádí na s. 71?

Předložená práce by si podle mého soudu zasloužila mnohem větší badatelskou i formulační péči. Nicméně vzhledem k tomu, že diplomantka prokázala samostatnou schopnost komparativní analýzy, která byla vlastním cílem práce, jakož i dovednost zorientovat se v sekundární literatuře a náležitě ji zkompileovat, jak vyplývá z jejích historizujících přehledů problematiky pohádek a fiktivních jazyků, **navrhuji tuto práci k obhajobě**. Mé hodnocení je ovšem – s ohledem na výše uvedené nedostatky a výhrady – přísnější: navrhuji práci hodnotit stupněm „dobře“, nebo „neprospěla“ – v závislosti na průběhu obhajoby samotné.

V Kunicích 3. září 2024

doc. PhDr. Stanislav Rubáš, Ph.D.